מפניני הפרשה - מאמר

בית או סוכות

בחזרתו של יעקב בדרכו לארץ ישראל, אחרי פרידתו מעשו אחיו שהלך לשעיר כתוב שיעקב נסע למקום הנקרא "סוכות": **"ויעקב נסע סוכתה ויבן לו בית, ולמקנהו עשה סוכות, על כן קרא שם המקום סוכות"** (פרק לג' יז').

לפי פשוטו של מקרא, הכוונה היא שיעקב לעצמו בנה בית, ולמקנה שלו עשה סוכות, המלבי"ם פירש מדוע נהג כך: **"לו לעצמו בנה בית קבוע שישב שם ויעבוד את ה', אבל למקנהו וקנינו עשה רק סכות ארעי, כי העפק במקנה וקנין היה אצלו טפל וארעי, כסוכה שהיא דירת עראי"**.

אולם אם זו הכוונה, יש לתמוה – מדוע קרא את שם המקום על שם מה שהכין למקנהו ולא על שם מה שהכין לעצמו?!

אכן רד"ק על בסיס המדרש בבראשית רבה כתב שפסוק זה בא מפרש שהפסוק בא ללמדנו כמה זמן שהה שם יעקב אבינו, שתי עונות קיץ (סוכות) ועונת חורף אחת (בית) - סה"כ שמונה עשר חודשים.

"ויבן לו בית -...ובבראשית רבה (שם) כמה יעקב אבינו עשה בסכות רבי אבא בר כהנא אמר שמנה עשר חדש, סכות ובית וסכות". ובפירוש גור אריה על התורה כתב שהסיבה שקרה למקום "סוכות" היא, מפני שבסוכות שהה זמן ארוך, כפול מהזמן ששה בבית – **"ומפני שהיה שם שני קיץ ורק חורף אחד אם כן ראוי שיקרא שם המקום "סכות"**.

באור החיים ביאר שהסיבה שקרא למקום "סוכות" על שם מה שבנה למקנהו, היא, מפני שיעקב חידש בפעולה זו חידוש עולמי, לנהוג בחמלה גם במקנה: **"מפני שטעם קריאת שמה סכותה בשביל שלמקנהו עשה סוכות על כן וגו' ולא אמר לסוכות שאז תבין שקודם בא יעקב היתה נקראת סוכות ולא כן הוא, ואם תאמר וכי בשביל שעשה שם יעקב סוכה יקרא למקום כן, אולי כי עשה דבר חדש בחמלתו על המקנה מה שלא עשה כן אדם קודם שיכין סוכה לבהמות ולשינוי חדש קרא המקום עליו"**.

בנוסף נראה לומר שיש בזה רמז יפה וחשוב. בית הוא מבנה קבוע ועומד בגדר - דירת קבע, ואילו סוכה היא רעועה יחסית והיא דירת עראי, חולפת ועוברת. בחומש ויקרא פרק כה' כג' כתוב: **"כי גרים ותושבים אתם עמדי"**, כיצד? מבחינת הרוח והנשמה אדם הוא תושב, שהרי הרוח והנשמה של אדם קיימים לעולם. ומבחינת הגוף והחומר, אדם צריך להרגיש שהוא במגורים זמניים, שהרי הגוף חולף ועובר ואין לו קיום נצחי לעולם.

אומנם, לא ניתנה התורה למלאכי השרת, ולכן האדם משועבד בעל כורחו לצרכים חומריים. אולם אין אדם צריך להיות כל כולו בעולם הגשמי והחומרי, כמו שאר בעלי חיים.

כאשר כתוב בתורה "לו" הכוונה היא למהותו, כמו שלמדים מהנתינה שנתן אברהם: **"ויתן אברהם את כל אשר לו ליצחק, ולבני הפילגשים אשר לאברהם, נתן אברהם מתנות וישלחם מעל יצחק בנו"** (**בראשית כה'**).

כלומר עצמותו ומהותו נתן אברהם ליצחק בנו שהוא האב השני לישראל, והוא ממשיכו עלי אדמות, ואילו לבני הפילגשים נתן כסף וזהב ושאר קניינים חומריים ושילחם. אם כן, יעקב אבינו מלמדנו סדר עדיפויות: "ויבן לו בית", לעצמותו ומהותו שהוא העניין הרוחני עשה בית שממסל את החשיבות והקביעות, ואילו לקנייניו החומריים עשה סוכות שממסל ארעיות. ובשביל להעביר מסר זה לדורות, קרא למקום ההוא "סוכות".

בין אדם לחבירו

אחת המתנות הגדולות שבהן ברך אותנו הקב"ה היא החברות: ידידים, בני משפחה וכדומה. ההמנעות מדיבור גלוי, מתוכחה הדדית ומהדרכה והכוונה, הן בעצם נישול הדדי של אחד הכלים החשובים ביותר לצמיחה אישית.

אנו חייבים להיות מעורבים, ובשעת הצורך לגיים גם את מעורבותם של אחרים כדי לעזור לאנשים במאבקי החיים. לעמוד מן הצד ללא אומר כאשר נדרשת תוכחה – אין זו שמירת הלשון: זהו קיפוחו של הזולת מהאפשרות להגיע לשיפור עצמי.

שואל ומשיב

שאלה: האם חובה על הקהל לעמוד בחזרת הש"צ אחר הקדושה?

תשובה: הרמב"ם בפרק ט' מהלכות תפילה הלכה ג' כתב: **"לאחר שהשליח צבור מסיים תפלתו בלחש...יחזור למקומו ויתפלל בקול רם מתחילת ברכות התפילה...והכל עומדים ושומעים חזרת השליח צבור, ועונים אמן אחר כל ברכה וברכה..."** משמע שכל הקהל צריך לעמוד בחזרת הש"צ, וכן כתב הרמ"א בהגה סימן קכד' סעיף ד'.

אולם בשו"ת "הלכות קטנות" חלק ב' כתב, שיש להוכיח מהגמרא יומא פז: במעשה של מר שמואל שהיה יושב בחזרת התפילה ביום הכיפורים, שאין חיוב לעמוד בעת חזרת הש"צ. וסיים, וראיתי בבית הכנסת של האשכנזים בוירונה שהקהל יושבים בחזרת הש"צ, אך בבית הכנסת של הספרדים היו כולם עומדים בחזרה, וכן מסתבר. וכן כתב מרן החיד"א בספר "עבודת הקודש".

אולם בספר "תורת חיים סופר" סימן קכד' כתב, שבמדינתו רוב העולם יושבים בחזרה. וכן כתב בספר "טהרת המים", שמותר מהדין לישב בחזרת הש"צ, כיון שיצאו ידי חובת תפילה בלחש.

בשו"ת "ישכיל עבדי" חלק ב', נשאל אודות גבאי בית כנסת בתוניסיה, שתיקנו למען הסדר הטוב שכל הקהל ישבו בחזרת הש"צ אחרי קדושה, כדי שיקשיבו ויכוונו לחזרת הש"צ, בתשומת לב, והשיב שהם רשאים להנהיג כן, כי דברי הרמ"א אינם אלא מנהג בעלמא, ובפרט שעושים כן לכבוד מקום השראת שכינת עוזינו, ושיכוונו לתפלת השליח צבור.

ומכל מקום אין לקהל לשבת אלא עד לאחר שיסיים הש"צ ברכת האל הקדוש, וכיוגיע הש"צ למודים, כל הקהל יעמדו על הרגליהם כדי לכרוע ולהשתחוות במודים דרבנן, שאין השתחוויה אלא כשהיא מעומד.

סיכום: מעיקר הדין מותר לשבת בחזרת הש"צ מיד לאחר ברכת האל הקדוש. וכשיגיע הש"צ למודים צריך לעמוד ולהשתחוות במודים דרבנן, ויישאר עומד עד שיסיים מודים דרבנן. והמחמיר לעמוד בכל חזרת השליח צבור, תבוא עליו ברכה. (עפ"י שו"ת יחווה דעת חלק ה' - יא')

מפניני הפרשה - רעיון

המתכון לחיי אושר

כל אחד שואף לחיים מאושרים. אולם בפועל רבים חשים שהאושר מהם והלאה. האם כל אחד יכול להביא את עצמו אל האושר והסיפוק?

נראה לומר שהתשובה לשאלה זו טמונה בנקודה יסודית והיא: מהו העיקר בחיים ומה טפל. אדם היודע להוקיר ולהעריך את הדברים שהם בעלי ערך אמיתי בחיים, הוא נמצא על מסילה המביאה אותו אל האושר.

בפרשה מסופר שיעקב ועשו נפגשים, אחרי שדרכיהם נפרדו בפירוד בעל משמעות כפולה. **א.** בתקופה של "ויגדלו הנערים", כאשר היו בני שלוש עשרה - "ויהי עשו איש יודע ציד, איש שדה, ויעקב איש תם יושב אוהלים". יעקב ישב באוהלי תורה, ואילו עשו יצא לחיי בטלה בשדה. **ב.** הם נפרדו וחיו במקומות שונים, במשך עשרות שנים. כאשר הם נפגשים, ויעקב שולח מנחה לעשו אחיו, אומר לו עשו: "יש לי רב, אחי יהי לך אשר לך". יעקב מפציר בו לקחת את מנחתו מידו, ומנמק דבריו "ככי חנני אלוקים וכי יש לי - כל".

ההבדל בין "רב" לבין "כל"? - מבאר ה"חפץ חיים" באים לידי ביטוי בהבדלי ההשקפות בין יעקב לעשיו על החיים, ובמידת אושרם בחיים. עשו אומר "יש לי רב": יש לו הרבה - יש לי אמנם הרבה, אך יש מקום לעוד. לעומתו, יעקב אומר "יש לי כל": לא חסר לי כלום, ואני שמח בחלקי, לכן אני עשיר. "איזהו עשיר השמח בחלקו" השמח בחלקו, אינו רק עשיר אלא גם מאושר. כשאדם לא מוטרד יתר על המידה ממצבו הגשמי והוא מרוצה ממה שיש לו, הוא רגוע ונמצא בדרך אל האושר משום שמקור האושר נמצא בנשמה. אם כן, הנשמה לא ניזונה מעושר ומרמת חיים גבוהה, אלא מחיים רוחניים טהורים וממעשים טובים - זה מחייה אותה – אם כן אושר נמצא ביד האדם.

נר ה' נשמת אדם, גיליון זה מוקדש לעילוי נשמת:

החייל גלעד בן דניאל ושרית אלמליח הי"ד

ויקטור בן שרינה תמאם ע"ה | שמעון בן שלום ושרה גריידי ע"ה | רחל בת סוליקא דנינו ע"ה | רבקה פרי בת ג'ונג'ון תפילין ע"ה

רחמים בן אסתר ברוכיאן ז"ל | שלום בן שלום כתריאל ע"ה | ג'ונג'ון בת יעקב ורחל תפילין ז"ל | שולמית בת מאיר האוזמן ע"ה

הרב אבירם אברהם בן זיוה חריב הי"ד

נר ה' נשמת אדם, גיליון זה מוקדש לעילוי נשמת:

פרחה בת לולו ניסים ז"ל

אהובה בת מרים דורני ז"ל

בס"ד יב' לחודש כסלו ה'תשפ"ה
שנה שלושים ואחת גליון מספר 10
יוצא לאור על ידי שמעון בוחניק
רב קהילה בישוב חשמונאים

קול ששון

פרסומים תורניים
בהלכה, הגות, אגדה ופרשת שבוע
ע"ש ששון בן שמחה לבית בוחניק ז"ל

שבת קודש
פרשת וישלח
מפטירים

ספרדים ותימנים:
"חזון עובדיה" (עובדיה א')
אשכנזים: "ועמי תלואים" (הושע יא')

חשמונאים (שעון חורף)

כניסת השבת: 16:19
יציאת השבת: 17:17
זמן רבנו תם: 17:49

מהלכות 'על הניסים' והדלקת נרות חנוכה עפ"י שו"ע ופוסקים אחרונים

הקדמה

בזמן בית שני גזרו מלכי יוון גזירות על ישראל, בטלו את דתם ולא הניחו אותם לעסוק בתורה ובמצוות. כמו כן פשטו את ידם בממונם ובבנותיהם, נכנסו להיכל, פרצו בו פרצות וטמאו את הטהרות והיה צר להם לישראל מאוד מפניהם, ולחצום לחץ גדול, עד שריחם עליהם אלוקי אבותינו, הושיעם מידם והצילם. גברו בני חשמונאי הכוהנים הגדולים והרגום, הושיעו את ישראל מידם, העמידו מלך מן הכוהנים וחזרה המלכות לישראל למשך יותר ממאתיים שנה, עד חורבן בית שני.

ביום כ"ה בכסלו גברו ישראל על אויביהם ואיבדום. נכנסו ישראל להיכל ולא מצאו שמן טהור במקדש אלא פך אחד, כך שלא היה בו להדליק אלא יום אחד בלבד, נעשה נס והדליקו ממנו את נרות המערכה במשך שמונה ימים, עד שכתשו את הזיתים והוציאו שמן טהור. לכן תיקנו החכמים שבאותו הדור שיהיו שמונת ימים אלה, שתחילתם בכ"ה בכסלו, ימי שמחה והלל, ומדליקים בהם את הנרות בערב על פתחי הבתים בכל לילה ולילה משמונת הלילות, כדי להראות ולפרסם את הנס. ימים אלה נקראים חנוכה, והדלקת הנרות בהם הינה מצווה מדברי סופרים. (רמב"ם פרק ג מהלכות חנוכה)

אמירת על הניסים

א. יש אומרים שריבוי הסעודות שמרבים בהם בימי חנוכה, אינם אלא סעודת הרשות, שלא קבעום חכמים למשתה ולשמחה, ויש חולקים ואומרים שיש קצת מצוה בריבוי הסעודות הללו, ונוהגים לומר זמירות ותשבחות לה' יתברך בסעודות הללו, ואז נחשבות לסעודות מצוה.

ב. כל שמונת ימי חנוכה אומר על הניסים בברכת המזון בברכת הארץ, ובתפילה בברכת מודים מפני שחנוכה עיקרו הודאה היא. ובברכה מעין שלש אין מזכירים של חנוכה ופורים. (מרן בשו"ע ומשנה ברורה)

ג. אם לא אמר על הניסים, אינו חוזר, מפני שאין אמירה זו חובה מהתורה, ואין חילוק בברכת המזון בין בחול ובין בשבת חנוכה, אפילו שמוכרח לאכול מצד שהוא שבת. אולם אם נזכר באותה ברכה כל זמן שלא הזכיר את השם, אפילו נזכר בין אתה להשם, חוזר. (מרן בשו"ע ומשנה ברורה)

ד. יש אומרים שאם שכח "על הניסים" בברכות המזון כשמגיע ל "הרחמן" יאמר: הרחמן יעשה לנו נסים ונפלאות כשם שעשית לאבותינו בימים ההם בזמן הזה בימי מתתיהו כו' (הרמ"א בהגה) והו הדין שיאמר כן בתפילה אחר גמר התפלה דרך בקשה קודם יהיו לרצון. (משנה ברורה)

ה. גם במוסף של שבת ושל ראש חודש צריך להזכיר של חנוכה, אף על פי שאין מוסף בחנוכה. (מרן בשו"ע) שהרי יום הוא שנתחייב בארבעה תפלות. ואם לא אמרו אין מחזירים אותו. (משנה ברורה)

ו. אם טעה וחזר להתפלל מפני ששכח "על הנסים", ונזכר שלפי ההלכה לא צריך לחזור, צריך להפסיק מיד, אפילו באמצע הברכה. ויאמר "ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד". ולא מועיל שיסיים תפילתו על דעת שתהיה תפילתו תפילת נדבה. אבל בתפילת ערבית ימשיך בתפלתו, ויכוין בדעתו שתהיה תפילה זו לנדבה, ויחדש בה דבר. (ילקוט יוסף מועדים)

אורחים שונים, כיצד מדליקים נרות חנוכה

ז. מי שסועד אצל חבירו באקראי ויש לו דירה באותה העיר, צריך לשוב לביתו ולהדליק שם בזמן ההדלקה.

ח. אדם המתארח בביתו של אדם אחר וסמוך על שולחנו בקביעות או לתקופה, או שמשלם סכום קבוע להוצאות, ואינו מתחשבן עם המארח במדויק, הריהו כבן בית ויוצא בהדלקת בעל הבית גם ללא השתתפות בהוצאות ההדלקה. אם בכל זאת ברצונו להדליק, אשכנזי ידליק בברכה, וספרדי ללא ברכה.

ט. אדם שמתארח בבית של אחרים, ואין בני ביתו מדליקים עבורו, אם הוא לא סמוך על שולחנו של המארח:

- למנהג האשכנזים נכון וטוב יותר, שאם יש לו נרות או שמן משל עצמו שידליק נרות חנוכה בעצמו.
- למנהג הספרדים, צריך להשתתף עם בעל הבית בהוצאות השמן או הנרות, על ידי שישלם לו חלק ממחירם. בעל הבית רשאי למחול לו על השתתפות זו, ולהקנות לו חלק מהשמן במתנה, אך עליו לעשות זאת באחד מדרכי הקניין. בברכות צריך בעל הבית לכוון להוציא את אורחו ידי חובה והאורח צריך לשמוע את הברכות ולכוון לצאת ידי חובה.

יא. אדם המתארח במקום שנותנים לו דירה משלו: למנהג הספרדים אם מדליקים עליו בביתו, יש אומרים שידליק בחדר בלי ברכה, ויש אומרים שלא צריך להדליק כלל. אם לא מדליקים עבורו בביתו, או שכל המשפחה מתארחת שם, ידליק בברכה בחדרו. למנהג האשכנזים ידליק בברכה, במקום בו הוא אוכל.

יב. אדם המתארח בבית מלון, היות והנהלת המלון אוסרת להדליק נרות בחדר מטעמי בטיחות, אסור לו בהחלט להדליק בסתר בחדרו, ויוצא ידי חובת מצוות הדלקת נרות בחנוכה בהדלקה שעורך המלון.

יג. אורח הנמצא במקום שאין בו יהודים המדליקים נרות חנוכה, אף על פי שבני ביתו מדליקים עבורו, ידליק גם הוא במקומו, ולא יברך על ההדלקה. ומנהג אשכנז יכול לכוון שאינו יוצא ידי חובת ההדלקה בביתו וידליק במקומו עם ברכה.

יד. מנהג האשכנזים שבחור ישיבה, או חייל מדליק נרות חנוכה בברכה, אף על פי שהוריו מדליקים בביתם, ואם נמצאים כמה בחורים ביחד ידליק כל אחד לעצמו ולא ישתתפו להדליק יחד.

טו. מנהג הספרדים שבחור ישיבה, או חייל, שנמצא מחוץ לביתו אם הוריו מדליקים בביתם, הוא אינו מדליק נרות חנוכה בברכה, ואם הוריו אינם מדליקים בביתם, צריך הוא להדליק נרות חנוכה בברכה.

פינת העורך

"**וישתחוו ארצה שבע פעמים עד גישתו עד אחיו**" (פרק לג' ג') על פסוק זה כתב הרמ"ע מפאנו זצ"ל: "ארצה" – ארץ ה'! חם ושלום שיעקב השתחווה לעשיו הרשע, אלא שהשתחווה לה' לפני שהגיע לארבע אמותיו של אותו רשע. כמו שכתוב: "עד גישתו עד אחיו" – ולא עד בכלל. והראיה לכך, שאחרי כן נאמר "ויריץ עשיו לקראתו" - ואמרו שאין ריצה בפחות מארבע אמות.

ברכות מכל הלב

ברכות מעומק הלב וברכת מזל טוב למנחם ומעיין מאיר הי"ו ולכל בני משפחותיהם – משפחת מאיר ומשפחת בונומו הי"ו, לרגל הולדת בנם יהונתן דוד הי"ו והכנסתו בעיתו בבריתו של אברהם אבינו ע"ה.
יהי רצון שתזכו לגדלו יחד עם כל יוצאי חלציכם באושר, שמחה ונחת לאהבת תורה ויראת שמים, וימצאו חן ושכל טוב בעיני אלוקים ואדם.

ברכות מכל הלב

ברכות מעומק הלב וברכת מזל טוב לרחלי ונדב סלרין הי"ו ולכל בני משפחותיהם – משפחת סלרין ומשפחת אריאל הי"ו, לרגל הולדת בנם טל אריאל הי"ו והכנסתו בעיתו בבריתו של אברהם אבינו ע"ה.
יהי רצון שתזכו לגדלו יחד עם כל יוצאי חלציכם באושר, שמחה ונחת לאהבת תורה ויראת שמים, וימצאו חן ושכל טוב בעיני אלוקים ואדם.

אסוקי שמעתתא אליבא דהלכתא

"שונה הלכות" – הלכה ומקורה

טעות בברכה – חלק א'

מקור בתלמוד

במסכת ברכות דף יב. מובא בגמרא שפשוט הדבר שמי שיש בידו כוס יין וחשב שהוא שיכר והתחיל את הברכה על דעת לומר "שהכל", ואחר שאמר "מלך העולם" שם לב שבידו כוס יין וסיים "בורא פרי הגפן" יצא ידי חובת הברכה ואינו חוזר לברך – מפני שגם אם היה מסיים "שהכל" היה יוצא ידי חובת הברכה, שהרי על כל דבר אם בירך "שהכל", יצא.

בהמשך מביאה הגמרא ספק לגבי מי שיש בידו כוס שיכר וחשב שהוא יין והתחיל את הברכה על דעת לומר "בורא פרי הגפן", ואחר שאמר "מלך העולם" שם לב שבידו כוס שיכר וסיים "שהכל נהיה בדברו".

מה הדין – האם מה שקובע הוא תחילת הברכה ומכיוון שתחילת הברכה הייתה שגויה, לא יצא וצריך לחזור ולברך, או מה שקובע הוא סיום הברכה וכיוון שסיים את הברכה הנכונה, יצא ידי חובה ואינו חוזר לברך. אמנם הגמרא בהמשך מנסה להכריע ספק זה, אולם ספק זה לא הוכרע.

"...פשיטא, היכא דקא נקיט כסא דחמרא בידיה וקסבר דשכרא הוא ופתח ומברך אדעתא דשכרא וסיים בדחמרא - יצא, דאי נמי אם אמר שהכל נהיה בדברו יצא, דהא תנן: על כולם אם אמר שהכל נהיה בדברו - יצא.

אלא, היכא דקא נקיט כסא דשכרא בידיה וקסבר דחמרא הוא, פתח ובריך אדעתא דחמרא, וסיים בדשכרא, מאי? בתר עיקר ברכה אזלינן, או בתר חתימה אזלינן?

מפרש רש"י

פתח בדשכרא וסיים בדחמרא - תחלת הברכה אמר על מנת שהכל, וכיון שהגיע למלך העולם נזכר שהוא יין, ואמר פרי הגפן - פשיטא לן דיצא, דהא אפילו סיים כל הברכה כדעת פתיחתה ואמר שהכל יצא על היין דתנן וכו'. אלא - קא מבעיא לן: פתח אדעתא דחמרא, כדי לסיים בורא פרי הגפן, וכשהגיע למלך העולם נזכר שהוא שכר וסיים שהכל, מהו. בתר עיקר ברכה אזלינן - ועיקר ברכה אדעתא דיין נאמרה, והוי כמו שסיים ביין - ואין ברכת היין מוציאה ידי ברכת שכר, שאין השכר מן הגפן.

ריי"ף

הסבר זה מבוסס על גירסת רש"י בגמרא, ולפיה ניתן דגש על דעתו של האדם בזמן שבירך. אולם בגירסת הרי"ף במסכת ברכות דף ו.(בדפי הרי"ף) לא מוזכרת המילה "אדעתא", אלא "פתח ובירך", כלומר ההתייחסות היא למה עשה בפועל ולא לכוונה בעת אמירת הברכה.

הרי"ף מסיים את דבריו וקובע שמכיוון שספק זה לא הוכרע, להלכה פוסקים לקולא, ואינו חוזר ומברך.

"פשיטא היכא דנקיט כסא דחמרא בידיה וקסבר דשכרא הוא פתח ובירך בדשכרא וסיים בדחמרא יצא ואפילו סיים בדשיכרא יצא דתנן ועל כולם אם אמר שהכל נהיה בדברו יצא.

אלא היכא דנקיט כסא דשכרא בידיה וקסבר דחמרא הוא פתח בדחמרא וסיים בדשכרא מאי בתר פתיחה אזלינן או בתר חתימה אזלינן ולא איפשיטא ולקולא עבדינן ולא מהדרינן ליה דספיקא דרבנן לקולא..."

אומנם רבינו יונה על הרי"ף שם פירש שלדעת רש"י (וכן פירש בדעת הרמב"ם), הקובע הוא מה שאמר האדם בפועל, ואין מתחשבים במחשבתו בעת הברכה, אולם נראה שהייתה לפניו גירסה אחרת של דברי רש"י:

"פתח ובירך בדשכרא וסיים בדחמרא יצא וכו' פירש רש"י ז"ל שבשעה שהתחיל הברכה טעה במחשבה שהיה סבור שהוא שכר ופתח ואמר ברוך אתה ה' אלוקינו מלך העולם, על דעת שיסיים, בשהכל נהיה בדברו ובינתים הכיר שהוא יין וגמר הברכה כראוי וסיים בורא פרי הגפן יצא כיון שחתם כראוי וכו'..."

רא"ש

הרא"ש במסכת ברכות פרק א' סימן יד' הקשה על פירוש רש"י לסוגיה זו, ומכוח קושייתו הכריע שגירסת הרי"ף היא הנכונה והסביר את הספק שהעלתה הגמרא לפי דעת הרי"ף כך: אדם אשר היה בידו כוס של שיכר, ובטעות סבר שיש בידו כוס יין ובירך "ברוך את ה' אלוקינו מלך העולם בורא פרי הגפן", וכשם לב שזה כוס של שיכר אמר גם "שהכל נהיה בדברו".

"מיהו קשיא לפירושו דהא תנן בברייתא פתח ביוצר אור וסיים במעריב ערבים דלא משמע אדעתא דיוצר אור אלא שאמר יוצר אור דומיא דסיים במעריב ערבים".

"הילכך נראה כגירסת רב אלפס ז"ל פשיטא היכא דנקיט כסא דחמרא בידיה...אלא היכא דנקיט כסא דשיכרא בידיה וקסבר דחמרא הוא פתח בדחמרא וסיים בדשיכרא מאי. בתר פתיחה אזלינן או בתר חתימה אזלינן. ולא איפשיטא ולקולא עבדינן ולא מהדרינן ליה. וזו פירושה פתח ובירך בדשיכרא שאמר שהכל נהיה בדברו ונזכר שהיה יין ואמר גם בורא פרי הגפן וכך היה אמירתו ברוך אתה ה' אלוקינו מלך העולם, שהכל נהיה בדברו, בורא פרי הגפן יצא, דאפילו סיים בדשיכרא שאמר שהכל נהיה בדברו, ולא אמר בורא פרי הגפן יצא, דתנן ועל כולם וכו'. אלא היכא דנקיט כסא דשיכרא בידיה וסבר דחמרא הוא פתח בדחמרא ואמר בורא פרי הגפן וסיים בדשיכרא שאמר גם שהכל נהיה בדברו מאי בתר פתיחה אזלינן ולא הוי ברכה או בתר חתימה אזלינן והוי ברכה. וכיון דלא איפשיטא אזלינן לקולא ולא מהדרינן ליה".

רמב"ם

הרמב"ם בהלכות ברכות פרק ח' הלכה יא' פסק להלכה שהקובע לעניין יציאה ידי חובת הברכה הוא המחשבה בעת אמירת עיקר הברכה וזה:

"ברוך אתה ה' אלוקינו מלך העולם" לכן – אדם שלקח כוס של שיכר בידו והתחיל הברכה על מנת לומר שהכל וטעה ואמר בפועל בורא פרי הגפן, יצא ידי חובת הברכה ואינו צריך לחזור על הברכה, זאת למרות שבפועל בירך על שיער "בורא פרי הגפן".

"לקח כוס של שכר בידו והתחיל הברכה על מנת לומר שהכל וטעה ואמר בורא פרי הגפן אין מחזירין אותו, וכן אם היו לפניו פירות הארץ והתחיל הברכה על מנת לומר בורא פרי האדמה וטעה ואמר בורא פרי העץ אין מחזירין אותו, וכן אם היה לפניו תבשיל של דגן ופתח על מנת לומר בורא מיני מזונות וטעה ואמר המוציא יצא, מפני שבשעה שהזכיר את השם והמלכות שהן עיקר הברכה לא נתכוון אלא לברכה הראויה לאותו המין, והואיל ולא היה בעיקר הברכה טעות אף על פי שטעה בסופה יצא ואין מחזירין אותו.

השגת הראב"ד

הראב"ד השיג בתוקף על פסיקתו של הרמב"ם, ולדעתו הדבר הקובע לעניין הברכה הוא מה שאמר המברך בפועל.

אף על פי שטעה בסופה יצא ואין מחזירין אותו. כתב הראב"ד א"א - כל מה שכתב באלו העניינים הכל הבל שאין הולכין אלא אחר הפירוש שהוציא בפיו עכ"ל.

תוספות

התוספות במסכת ברכות דף יב. בד"ה "לא לאתויי נהמא", כתב שמכיוון שספק זה לא הוכרע בגמרא יש לפסוק לחומר וצריך לחזור ולברך. אמנם סיים בדעת רבנו חננאל, שאם האדם תיקן את טעותו בתוך כדי דיבור, יצא ידי חובת הברכה ואינו צריך לחזור ולברך.

לא לאתויי נהמא - ופירש רב אלפס השתא דלא אפשיטא בעיין אזלינן לקולא ואפילו פתח בחמרא וסיים בשכרא יצא. ור"י היה אומר לחומרא דצריך לברך פעם אחרת. ומיהו היה אומר רבנו חננאל אם היה יודע בבירור שטעה בדבורו שאמר בורא פרי העץ תחת (בורא) פרי הגפן, דבתוך כדי דבור יכול לחזור בו..."

תהילת ה' ידבר פי – ביאור על ספר תהלים

ביאור ופירוש על ספר תהלים – עפ"י מלבי"ם ועוד

אחרי שביאר את מעלת האושר והשמחה שיש אצל האדם הצדיק: "**והיה כעץ שתול על פלגי מים אשר פריו יתן בעתו ועלהו לא יבול וכל אשר יעשה יצליח**" – שבפעולתו הוא "כעץ שתול" שיש לו כוח צמיחה כמו עץ ששרשיו נטועים היטב ומפרחים את נופו, ולא כעשב השדה, שהוא זמני בלי המשכיות - ציץ ופורח באביב ואז נובל.

בפסוק ד' מתאר את המציאות אצל הרשעים: "**לא כן הרשעים כי אם כמץ אשר תדפנו רוח**" - אצל הרשעים נמצא את ההיפך - שלא לבד שלא ימצא להם האושר הצלחה, בנוסף אין להם יציבות, הם כמוץ הנידף ברוח, נדיפותם ברוח גם מביאה תועלת לעולם כמו ניקוי הבר מן הפסולת.

בפסוק ה': "**על כן לא יקמו רשעים במשפט וחטאים בעדת צדיקים**" -מבאר המלבי"ם, ש"**הרשעים**" שהם בני אדם אשר נוהגים ברשעה מבלי שתבוא להם שום הנאה וטובה עצמית מהתנהגותם זו, לא יקומו במשפט, גם בהישפטם בפני עצמם, משום שאין להם כל טענה להקל להם על רשעותם. אמנם ל"חטאים" שהם בני האדם אשר חוטאים מצד הצורך לספק את תאוותם השלילית , חטאם נחשב קל יותר מאשר חטאם של הרשעים, שהרי יש להם נסיבות מקילות, הגם שכאשר הם ישפטו בפני עצמם הם יקומו במשפטם, משום שימצאו אמתלא שטבע הבשר נוטה אל התאוה, כמו שכתוב בתהלים מזמור נא' ז': "**הן בעוון חוללתי ובחטא יחמתני אמי**" – ומי ששופטם ויזכור כי בשר המה.

אולם נסיבות מקילות אלו לא יעמדו להם, כאשר ישפטו אותם במעמד הצדיקים, משום שכאשר שישפטו במשפט הצרופיי לערך הצדיקים, כי אז יצאו חייבים, שהרי יראו להם שצדיקים אלו כבשו יצרם וגברו על תאותם.

"**על כן, הרשעים לא יקומו במשפט אף בפני עצמם, והחטאים שהם החוטאים מצד התאוה והם קלים מן הרשעים, הגם שיקומו כשישפטו בפני עצמם, כי ימצאו אמתלא שטבע הבשר נוטה אל התאוה כמ"ש הן בעוון חוללתי, ויזכור כי בשר המה, מ"מ לא יקומו בעדת צדיקים. כשישפטו במשפט הצרופיי לערך הצדיקים, כי אז יצאו חייבים, בהראות להם כי אלה כבשו יצרם וגברו על תאותם**".

חוכמה ודרכי חיים - ביאור משלי

ביאור ופירוש על ספר משלי – עפ"י מלבי"ם ועוד

המלבי"ם כתב שעל ידי המשלים שבספר, האדם לומד איך להתנהג בענינים שבין אדם לחברו ובהנהגה המדינית, המשפט הוא מה שיעשה ע"פ הדין, והצדק הוא לפנים משורת הדין.

ביאר המלבים ששלמה המלך קובע שספרו מתאים ומועיל לכל סוגי בני האדם. לפתאים יתן הספר ערמה, שלא להאמין לכל דבר, אלא יקבל את היכולת להבין דברים לאשורם. ויועיל גם לנער שאינו פתי ויש בו ערמה אך מפני שהוא רך בשנים אין בו דעת וגדרי המחשבות העמוקות.

המשלים בספר יועילו גם לחכמים, וגם לנבונים המבינים דבר מתוך דבר, שעל ידם יוסיף מסקנות מושכלות ע"י היקשים רבים משולשלים זה מזה.

המלבים בפירושו לפסוק בפרק א' פסוק ו': "**לחבין משל ומליצה דברי חכמים וחידתם**" כתב, שאחרי שביאר שלמה המלך את מטרת המשלים שבספר, הוא עובר לבאר צורת הספר, וכותב שהספר יכלול משל ומליצה - המליצה היא הנמשל. כמו כן מהספר ניתן יהיה להבין את משלי התורה שבכתב, והמליצה, שהוא התובנה הפנימית שתחת הלבוש החיצון שהוא המשל, כמו בספורי עין הדעת והנחש וכדומה יבין המשל וגם הנמשל.

וכן המשלים יעזרו להבין את דברי חז"ל וחדותם, שהם דברים שמטרתם לפרש את מצות התורה, והמוסרים.

וכן האגדות והנסתרות שדברו אותם חז"ל בדרך חדה, ולא ניתנים להבנה אלא רק חכמי לב, ימצאו את פתרונם על ידי משלי הספר הזה.

"**להבין משל ומליצה, עתה יבאר צורת הספר שנמצא בו משל ומליצה, המליצה הוא הנמשל, וכן ילמדו מתוכו להבין משלי התורה שבכתב והמליצה, שהוא המושכל הפנימי אשר תחת הלבוש החיצון שהוא המשל, כמו בספורי עין הדעת והנחש וכדומה יבין המשל וגם הנמשל, וכן בתורה שבעל פה יבין דברי חכמים וחדותם, שהם הדברים שדברו חכמים לפרש מצות התורה, והמוסרים שאמרו, וכדומה.**

וכן האגדות והנסתרות שדברו אותם בדרך חדה ולא יבינום כי אם חכמי לב וימצאו פתרונם על ידי משלי הספר הזה".

שאלות לגיל הרך (כיתות א' עד ג')

1. מה השיב המלאך שנאבק עם יעקב, כשיעקב ביקש שיברך אותו?

א. חזר על הברכות שקיבל מיצחק. ב. סירב לברך אותו.

ג. שינה את שמו מיעקב לישראל. ד. ברכו שיוולד לו עוד בן מרחל.

2. מדוע נקרא האלון תחתיו קברו את דבורה מינקת לאה 'אלון בכות'?

א. על שבכתה שם יעקב על מות אימו. ב. על הבכי שיהיה בגלות ישראל.

ג. על שבכתה שם יעקב על מיתת דבורה המינקת. ד. תשובות א' וג' נכונות.

3. כשיצחק אבינו נפטר, מי קבר אותו?

א. יעקב, עשיו ולבן. ב. יעקב עשיו וישמעאל.

ג. יעקב ועשיו. ד. עשיו ויעקב יחד שנים עשר ילדיו.

שאלה עפ"י פירוש הרשב"ם - כיתות ה' עד ח'

7. "ויבואו על העיר בטח" (פרק לד') - מי בטח ובמה/במי בטח?

א. בני שכם, ביעקב ובניו. ב. בני יעקב, בתפילת אברהם עליהם.

ג. בני יעקב בעמי הארץ שלא ינקמו בהם. ד. בני יעקב בטוחים בצדקתם.

שאלות עפ"י רש"י ילדי כיתות ד' עד ח'

4. למה התכוון יעקב כשאמר: "קַח נָא אֶת בִּרְכָתִי..." (פרק לג')?

א. להחזיר לעשיו את הברכות שברכו אביו. ב. זו מנחה על ראיית פניך.

ג. מנחה זו היא במקום הברכה שברכו אביו. ד. תשובות א' וג' נכונות.

5. מהיכן בפרשה רואים ש - "אין מוקדם ומאוחר בתורה"?

א. ממתתו של יצחק. ב. החניה בסוכות הייתה אחרי מות רבקה.

ג. ממיתת רחל. ד. ממיתת דבורה מינקת רבקה.

6. מה הטענה כלפי שמעון ולוי בעקבות הריגת אנשי שכם. (פרק לד')

א. הם פעלו בלי לקחת עצה מאביהם. ב. כל מה שלקחו בביזה הוא כגזל.

ג. הם פעלו מכעס ולא שלטו בעצמם. ד. הם לא שיתפו בזה את אחיהם.

שאלה עפ"י פירוש האבן עזרא? - כיתות ז' ו ח'

8. מי הוא "בלע בן בעור" (פרק לו')

א. אדם ארמי שעסק בניחוש. ב. בלעם בן בעור שקלל את ישראל.

ג. זהו הכינוי של איוב. ד. אחיו של בלעם.

ברכות והודעות

עמותת "דעת צדקות" נותנת שירות ללימוד תורה משמעותי וחווייתי לקראת בר מצוה או בת מצוה – נא לפנות לרב שמעון בוחניק – 050-2339941

עמותת "דעת צדקות" נותנת שירות ללימוד תורה משמעותי של אברכי כולל "ברכת אברהם" לימי אזכרה של קרוב משפחה – נא לפנות לרב שמעון בוחניק – 050-2339941